

Wojciech Góralski

Działalność misyjna Kościoła w nowym Kodeksie Prawa Kanonicznego

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawnohistoryczny 28/3-4, 33-39

1985

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. WOJCIECH GÓRALSKI

DZIAŁALNOŚĆ MISYJNA KOŚCIOŁA W NOWYM KODEKSIE PRAWA KANONICZNEGO

Treść: Wstęp. 1. Zasada fundamentalna. 2. Podmiot odpowiedzialności misyjnej. 3. Akcja misyjna. 4. Zadania Kościołów partykularnych. Zakończenie.

Wstęp

Nauka soboru watykańskiego II o naturze i posłannictwie Kościoła zawarta w konstytucji dogmatycznej *Lumen gentium*¹ oraz w dekrecie *Ad gentes divinitus*² nie mogła pozostać bez wpływu na kodyfikację prawa kanonicznego zainicjowaną przez Jana XXIII, a uwieńczoną promulgacją przez Jana Pawła II nowego KPK. Szczególnie wymieniony dekret o działalności misyjnej Kościoła przesądził o tym, iż w nowej kolekcji prawa znacznie rozbudowano to, co zbiór Piusa X i Benedykta XV — zawierając zaledwie w trzech kanonach (1349—1351) — sankcjonował w zakresie misji. Stało się to tym bardziej niezbędne, gdy Papieska Komisja dla Rewizji KPK postanowiła wprowadzić do kodeksu odrębną księgę (III) poświęconą misji nauczania w Kościele. Działalność misyjna wszakże należy par excellence do dziedziny nauczania Kościoła.

Problematykę działalności misyjnej nowy KPK zamieszcza jako odrębny tytuł II — *De actione Ecclesiae missionali* — księgi III *De Ecclesiae munere docendi*. W sumie liczy on 12 kanonów (781—792) i stanowi zupełne novum w dotychczasowym ustawodawstwie kościelnym³.

1. Zasada fundamentalna

Biorąc pod uwagę oraz przytaczając brzemienne w treść sformułowanie dekretu soboru watykańskiego II *Ad gentes divinitus*:

¹ Zob. konstytucja *Lumen gentium*, szczególnie nn. 17 i 23.

² Zob. Dekret *Ad gentes divinitus*, szczególnie nn. 6, 11, 12, 15, 17, 21, 23, 30 i 38.

³ W. Góralski, *Projekt księgi III „De Ecclesiae munere docendi” nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego*, „Kościół i prawo” 1 (1981) s. 228.

„Kościół pielgrzymujący jest misyjny ze swej natury...”⁴, a także dostrzegając w dziele ewangelizacji fundamentalne zadanie Ludu Bożego, już na wstępie prawodawca stwierdza, iż wszyscy wierni, świadomi swej odpowiedzialności, obowiązani są uczestniczyć w tym dziele⁵. Kanon ten (781) proklamuje więc niejako fundamentalną zasadę o misyjnym posłannictwie Kościoła⁶. Doniosłe jest to, iż mają w nim uczestniczyć wszyscy należący do Ludu Bożego. Misyjne powołanie Kościoła implikuje pełną świadomość społeczności stanowiącej Lud Boży. Teologiczna podstawa współpracy całego Ludu Bożego z dziełem misyjnym związana jest z samym faktem życia chrześcijańskiego. Każdy wierny z faktu, że przez chrzest należy do Chrystusa i stał się Jego członkiem, zobowiązany jest do pracy nad rozwojem i wzrostem całego Ciała Mistycznego, niezależnie od zadania, jakie w nim spełnia. Obowiązek współpracy misyjnej wzrasta u chrześcijanina wraz z przyjęciem sakramentu bierzmowania — sakramentu świadectwa chrześcijańskiego, oraz sakramentu Eucharystii. Te dwa sakramenty zwiększając podobieństwo do Chrystusa, które chrześcijanin otrzymał na chrzcie, powiększają tym samym odpowiedzialność za wzrost Ciała Mistycznego⁷.

2. Podmiot odpowiedzialności misyjnej

Po sformułowaniu wyżej przytoczonej zasady o misyjnym powołaniu Kościoła Kodeks Prawa Kanonicznego, w kolejnych kanonach referowanego tytułu wskazuje na tych, do których w sposób szczególny należy zadanie głoszenia Ewangelii w Kościele powszechnym oraz kierowanie dziełami misyjnymi.

Na pierwszym miejscu wymienia się papieża oraz kolegium biskupów, którym to przynależy kierowanie i koordynacja w odniesieniu zarówno do samych dzieł misyjnych, jak i współpracy misyjnej (kan. 782, § 1)⁸. Należy zauważyć, iż w myśl ustaleń soboru watykańskiego II zadania te najwyższa władza w Kościele spełnia zarówno poprzez Synod Biskupów⁹, reprezentujący epi-

⁴ Dekret *Ad gentes divinitus*, n. 2.

⁵ Kan. 781 KPK; Por. dekret *Ad gentes divinitus*, nn. 35—37 oraz konstytucja *Lumen gentium*, n. 17.

⁶ A. G. Urru, *Normativa [Il servizio del magistero della Chiesa]*. W: *Il diritto nel mistero della Chiesa*, t. 3, Roma 1980, s. 15; Por. I. Ting Pong Lee, *L'azione missionaria della Chiesa nel nuovo Codice di Diritto Canonico*. W: *La nuova legislazione canonica*, Roma 1983, s. 399; A. Montan, *La funzione di insegnare della Chiesa*. W: *La normativa del nuovo codice*, Brescia 1983, s. 151.

⁷ D. Grasso, *Współpraca misyjna*. W: *Misje po soborze watykańskim II*, Pieniężno 1980, s. 220.

⁸ Por. dekret *Ad gentes divinitus*, n. 36.

⁹ Por. tamże, n. 29: „A ponieważ troska o głoszenie Ewangelii w ca-

skopat Kościoła powszechnego, jak również przy udziale Kongregacji Ewangelizowania Narodów czyli Rozkrzewiania Wiary¹⁰. W swojej odnowionej strukturze ta ostatnia charakteryzuje się działalnością pełnym uniwersalizmem i dynamizmem, szczególnie dzięki podlegającym jej Papieskim Dziełom Misyjnym¹¹.

Doniosła rola w misyjnych zadaniach Kościoła przypada następnie w udziale poszczególnym biskupom jako rzecznikom wszystkich Kościołów. Do ważniejszych zadań w tym względzie należy podejmowanie, popieranie i podtrzymywanie przedsięwzięć misyjnych we własnych Kościołach partykularnych (kan. 782, § 2). Tym samym znajdujemy tutaj szerokie nawiązanie do nauki soboru watykańskiego II zawartej w dekreście *Ad gentes divinitus* na temat ścisłej łączności i wzajemnej troski poszczególnych Kościołów partykularnych¹².

Również członkowie instytutów życia konsekrowanego, jako powołani — mocą swojej konsekracji — do szczególnej służby Kościołowi, obowiązani są do specjalnego udziału w dziele misyjnym, zgodnie z charakterem własnych instytutów (kan. 783). Jest

łym świecie należy w pierwszym rzędzie do Kolegium Biskupów, niech Synod Biskupów, czyli «Stała Rada Biskupów» dla całego Kościoła, uwzględni wśród spraw o ogólnym znaczeniu w szczególny sposób sprawę działalności misyjnej, jako najważniejszego i najświętszego zadania Kościoła»; Por. także motu proprio Pawła VI *Ecclesiae Sanctae* z 6 VIII 1966 r., III, n. 2.

¹⁰ Kongregacja Rozkrzewiania Wiary została utworzona przez Grzegorza XV bullą *Inscrutabili Dei Providentia* z 22 VI 1622 r. Otrzymała ona bardzo szerokie kompetencje w rozpatrywaniu, załatwianiu i egzekwowaniu wszelkich spraw dotyczących misji. Sytuację prawną kongregacji określił następnie KPK z 1917 r. (kan. 252). W ramach reorganizacji Kurii Rzymskiej dokonanej przez Pawła VI konstytucją apostołską *Regimini Ecclesiae universae* z 15 VIII 1967 r. kongregacja otrzymała nową nazwę: Kongregacja Ewangelizowania Narodów czyli Rozkrzewiania Wiary. Dokument ten określa również szczegółowo zadania tej dykasterii. Zob. szerzej R. Skowronek, *Kongregacja Ewangelizowania Narodów w rozwoju historyczno-prawnym*, Prawo Kanoniczne 16 (1973) nr 3—4, s. 191—207; Zob. także E. Sztáfrowski, *Kuria Rzymska. Studium historyczno-kanoniczne*, Warszawa 1981, s. 149—164.

¹¹ Poza bieżącą administracją w zakresie misji, Kongregacja Ewangelizowania Narodów czyli Rozkrzewiania Wiary zwołuje corocznie sesję plenarną — z udziałem swoich członków oraz przedstawicieli instytutów misyjnych i Papieskich Dzieł Misyjnych — celem omawiania ważniejszych problemów misyjnych. Por. dekret *Ad gentes divinitus*, n. 29; Motu proprio *Ecclesiae Sanctae*, III, n. 15—16; Do Papieskich Dzieł Misyjnych należą: 1) Papieskie Dzieło Rozkrzewiania Wiary. 2) Papieska Unia Misyjna Duchowieństwa. 3) Papieskie Dzieło św. Piotra. 4) Papieskie Dzieło Świętego Dzieciństwa. Zob. E. Sztáfrowski, *Kuria Rzymska*, jw., s. 162.

¹² Por. dekret *Ad gentes divinitus*, n. 38; Por. także konstytucja *Lumen gentium*, n. 23—24.

oczywiste, iż dyspozycja ta, z natury rzeczy, odnosi się również — choć nie jest *explicite* do nich kierowana — do członków stowarzyszeń życia apostołskiego¹³.

Bezpośrednie zaangażowanie w dzieło misyjne Kościoła jest udziałem misjonarzy. Są to osoby — pochodzące spośród ludności zarówno tubylczej, jak i zamiejskowej — należące bądź do duchowieństwa diecezjalnego, instytutów życia konsekrowanego, stowarzyszeń życia apostołskiego, bądź też świeckie, skierowane do wypełniania zadań misyjnych przez kompetentną władzę (kan. 784)¹⁴. Istotnym więc momentem przesądzającym o zaangażowaniu kogoś w charakterze misjonarza jest owo skierowanie pochodzące od władzy kościelnej.

Pomocnikami misjonarzy w ich pracy są katechiści. Prawodawca określa ich jako wiernych świeckich, odpowiednio przygotowanych i odznaczających się wzorowym życiem chrześcijańskim, którzy pod zwierzchnictwem misjonarzy spełniają potrójne zadanie: w zakresie nauczania prawd wiary, sprawowania liturgii oraz spełniania dzieł miłosierdzia (kan. 785, § 1). Celem pełnego przygotowania katechistów do wykonywania przyszłych zadań poleca się, aby ich formacja dokonywała się w specjalnie ku temu przeznaczonych szkołach, lub — w przypadku ich braku — pod kierunkiem samych misjonarzy (kan. 785, § 2)¹⁵.

3. Akcja misyjna

W dalszym ciągu prawodawca kodeksowy wskazuje na prawidłowy przebieg pracy misyjnej zmierzającej do określonego celu, przy użyciu określonych środków. Już na wstępie zaznacza, że właściwa akcja misyjna powinna zmierzać do pełnego ukonstytuowania Kościoła wśród ludów ewangelizowanych. Podstawowym środkiem służącym do realizacji tego celu jest posyłanie misjonarzy, i to tak długo, dopóki nie powstaną nowe i całkowicie ugruntowane Kościoły. Probierzem zaś pełnego ukonstytuowania się ich na terenach objętych misjonowaniem jest taki stan rzeczy, w którym dany mowto powstały Kościół potrafi o własnych siłach i przy użyciu wystarczających środków prowadzić dzieło ewangelizacji (kan. 786). Można więc powiedzieć, że Kościół par-

¹³ I. Ting Pong Lee, *L'azione missionaria*, jw., s. 403.

¹⁴ Por. dekret *Ad gentes divinitus*, n. 23.

¹⁵ W tym celu m.in. Kongregacja Ewangelizowania Narodów czyli Rozkrzewiania Wiary zainicjowała utworzenie Instytutu Katechezy Misyjnej z siedzibą w Papieskim Uniwersytecie „Urbanianum”. Został on erygowany przez Kongregację Wychowania Katolickiego 25 V 1980 r. Cykl przygotowawczy trwa dwa lata, zajęcia odbywają się w uniwersytecie „Urbanianum” oraz w kolegium „Mater Ecclesiae” w Castelgandolfo. Zob. Ting Pong Lee, *L'azione missionaria*, jw., s. 404, przyp. 20.

tykularny rodzący się w wyniku akcji misyjnej, a następnie „usamodzielniony” przestaje być wówczas przedmiotem tej akcji, stając się jej aktywnym podmiotem.

Zadaniem misjonarzy realizujących wspomniany wyżej cel pracy misyjnej jest nawiązywanie — świadectwem zarówno życia, jak i słowa — szczerego dialogu z niewierzącymi, tak aby, stosownie do ich mentalności i kultury, została im otwarta droga do poznania Ewangelii (kan. 787, § 1). W sposób szczególny misjonarze obowiązani są do nauczania prawd wiary tych, których uważają za gotowych do przyjęcia prawdy ewangelicznej. Tego rodzaju katecheza jest niezbędna jako przygotowanie do przyjęcia chrztu przez proszących o ten sakrament (kan. 787, § 2).

Samo dopuszczenie do przyjęcia chrztu winno być poprzedzone dwoma etapami: katechumenatem wstępnym (*praecatechumenatus*), a następnie właściwym katechumenatem. Do tego ostatniego misjonarze mogą dopuszczać jedynie tych, którzy ujawnili wolę przyjęcia wiary Chrystusowej oraz odbyli katechumenat wstępny. Promocja na katechumenów powinna dokonywać się w połączeniu z ceremoniami liturgicznymi oraz z dokonaniem zapisu nowo przyjętych w specjalnej księdze (kan. 788, § 1).

Okres katechumenatu ustawodawca widzi jako czas formacji i wprowadzenia przygotowujących się do przyjęcia chrztu w tajemnicę zbawienia oraz w życie wiary, liturgii, miłości Ludu Bożego oraz apostołstwa (kan. 788, § 2). Bliższe określenie zadań katechumenatu oraz ich statusu prawnego należy do Konferencji Biskupów, które pozostają kompetentne do wydania w tej mierze statutów, określających bliżej m. in. obowiązki i uprawnienia katechumenów (kan. 788, § 3).

Neofici, a więc ci, którzy po odbyciu katechumenatu przyjęli chrzest, powinni podlegać dalszej formacji zmierzającej do głębszego poznania prawdy Ewangelii oraz wypełniania obowiązków wynikających z przyjęcia wymienionego sakramentu. Poza tym w tego rodzaju formacji należy zwrócić uwagę na moment chrystocentryczny oraz eklezjologiczny (kan. 789).

Doniosła rola w dziele misyjnym przypada w udziale biskupom diecezjalnym na terenach objętych ewangelizacją. Do ich zadań należy w pierwszym rzędzie: inicjowanie, kierowanie i koordynowanie przedsięwzięciami i działaniami dotyczącymi pracy misyjnej oraz troska o podejmowanie właściwych umów z przełożonymi instytutami oddających się pracy misyjnej, jak i o relacje z tymi instytutami dla dobra misji (kan. 790, § 1). Odnośnym przepisom wydanych przez biskupów, o których mowa, podlegają wszyscy misjonarze, także zakonnicy, oraz ich pomocnicy (kan. 790, § 2) ¹⁶.

¹⁶ Sprawę wzajemnych relacji biskupów na terenach misyjnych i in-

4. Zadania Kościołów partykularnych

W misyjnej działalności Kościoła nie sposób pominąć Kościoły partykularne, z natury swojej otwarte ku potrzebom ewangelizacyjnym. Nic też dziwnego, iż prawodawca kodeksowy określa zadania zarówno poszczególnych diecezji, jak i Konferencji Biskupów w tym względzie.

Gdy chodzi o Kościoły diecezjalne, to w ramach ich aktywnego udziału we współpracy misyjnej przewiduje się szereg konkretnych powinności na rzecz akcji misyjnej. W pierwszym rzędzie poleca się więc zwracać uwagę na powołania misjonarskie (kan. 791, 1°). Następnie, w każdej diecezji powinien być wyznaczony kapłan dla skutecznego wspierania przedsięwzięć misyjnych, szczególnie, gdy chodzi o prowadzenie Papieskich Dzieł Misyjnych (kan. 791, 2°). Każdego roku winno się obchodzić w diecezjach dzień misyjny (kan. 791, 3°). Wreszcie należy corocznie przeznaczać odpowiednią kolektę na potrzeby misyjne, i przysyłać ją do Stolicy Apostolskiej (kan. 791, 4°). Wyszczególnione w kanonie obowiązki stają się konkretnymi, a przy tym doniosłymi przejawami misyjnej współpracy Kościołów lokalnych.

Do zadań Konferencji Biskupów prawodawca zalicza przede wszystkim powoływanie do życia i wspomaganie dzieł i przedsięwzięć, które miałyby na względzie troskę o braterskie przyjmowanie i duszpasterskie wsparcie tych, którzy przybywają z terenów misyjnych w celach pracy lub studiów (kan. 792).

Zakończenie

Spojrzenie na Kościół podczas soboru watykańskiego II pozwoliło dostrzec jego właściwą naturę, która jest misyjna. W tej autorefleksji Kościoła dostrzeżono, iż misje — to najgłębsze centrum jego bytu, istoty i posłannictwa. Z całą mocą więc podkreślono misyjny obowiązek całego Ludu Bożego.

Zreferowany fragment księgi III nowego zbioru prawa stanowi echo doktryny soborowej. Najwyższy prawodawca kościelny ukazał to już w sformułowaniu zasady fundamentalnej zawartej w kan. 781. Jej aplikację stanowią normy określające charakter odpowiedzialności misyjnej poszczególnych kategorii osób w Kościele. Sama organizacja właściwej akcji misyjnej została zaprezentowana na tle jej bezpośredniego celu i przy wskazaniu adekwatnych środków zmierzających do jego realizacji. Niewątpliwie główny ciężar tej akcji włożono na barki misjonarzy. Słusznie

stytutów zakonnych o charakterze misyjnym reguluje szczegółowo instrukcja *Relationes in territoriis* z 24 II 1969 r., AAS 61 (1969) 281—287.

jednak samą inicjatywę i kierowanie przedsięwzięciami misyjnymi oddano w ręce biskupów terenów ewangelizowanych. Trafnie wreszcie zostały wskazane zadania poszczególnych Kościołów partykularnych, bez udziału których trudno sobie wyobrazić powodzenie w dziele misyjnym. Wypadnie więc spodziewać się większego i pełniejszego zaangażowania diecezji we współpracy ewangelizacyjnej.

Wolno wyrazić przekonanie, iż tak szerokie włączenie do kodeksu Jana Pawła II problematyki misyjnej stanowi nie jedyną zresztą przesłankę pozwalającą dostrzegać w wymienionym zbiorze prawa skuteczne narzędzie urzeczywistniania się Kościoła w jego zbawczej misji wobec świata.

L'azione missionaria della Chiesa nel nuovo Codice di Diritto Canonico

Il nuovo Codice di Diritto Canonico, muovendo dai presupposti fondamentali del Concilio Vaticano II, dedica 12 canoni all'attività missionaria della Chiesa. La loro collazione all'interno del libro III *De Ecclesiae munere docendi* ha un significato rilevante: l'annuncio e la predicazione del Vangelo, attività che qualificano la funzione di insegnare, sono anche gli elementi fondamentali dell'azione missionaria.

Nell'articolo si tratta prima del principio fondamentale incluso nel can. 781, poi del soggetto della responsabilità missionaria nella Chiesa (il papa, il collegio dei vescovi, i singoli vescovi, gli istituti di vita consacrata, i missionari, i catechisti). In seguito si presenta l'azione missionaria con le sue tappe e gli altri aspetti organizzativi dell'opera missionaria. Finalmente si commenta le norme riguardanti i compiti delle Chiese particolari (le diocesi, le conferenze dei vescovi).

Difatti, nella codificazione di Giovanni Paolo II si è attinto abbondantemente alle fonti conciliari come pure alla legislazione complementare — decreti ed istituti — del periodo post — conciliare, emanata proprio per portare a concreta applicazione le decisioni conciliari